

Україна і Німеччина

збірник наукових праць

Випуск 2

Овчарук 2003 – Овчарук О. Компетентності як ключ до оновлення змісту освіти //Стратегія реформування освіти в Україні: Рекомендації з освітньої політики. – К.: „К. І. С.” – 2003. – с. 13-39.

Rösler 2000 – Rösler, Dietmar (2000): "Fremdsprachenlernen außerhalb des zielsprachigen Raums per virtuelle Realität". In: Fritz, Gerd/Jucker, Andreas 2000.

Галина Мельничук

ЗАСОБИ ВИРАЖЕННЯ ІНТЕНСИВНОСТІ У СУЧАСНІЙ НІМЕЦЬКІЙ МОВІ

Halyna Melnitschuk. Mittel zum Ausdruck der Intensität im Gegenwartsdeutschen. Im vorliegenden Artikel wird eine besondere Gruppe sprachlicher Mittel behandelt, die zum Ausdruck der Intensität dienen. Es wird ein Versuch unternommen, das ausgewählte sprachliche Material aus struktureller und semantischer Sicht zu analysieren.

Schlüsselwörter: Intensität, Intensivierung, Intensivierungsmittel, Struktur, Semantik

Постановка наукової проблеми та її значення. Сучасний стан лінгвістичних досліджень, а також значна кількість опублікованих студій з проблем категорії інтенсивності та мовних засобів її репрезентації в німецькій мові (van Os 1989, Sušćinskij P. 1985, Kammerer M. 2001, Kirschbaum I. 2002, Flores Ch. 2004, Klara L. 2009, Palosi I. 2009) дають підставу стверджувати, що філологічна наука, з одного боку, накопичила достатньо великий досвід у цій сфері, з іншого ж боку, вона не втратила інтересу до цієї проблематики. І це зрозуміло, оскільки окремі питання мовного феномену інтенсивності залишаються все ще відкритими: відсутній лексикографічний опис інтенсивної лексики; недостатньо повно вивчені окремі аспекти репрезентації категорії інтенсивності на різних рівнях мови; специфіка кореляцій семантичних категорій інтенсивності та експресивності, що відбиваються крізь призму художнього світобачення, а також структурні, функціонально-семантичні та прагматичні особливості засобів вираження інтенсивності у художньому мовленні. Перспективним напрямом досліджень ми вважаємо вивчення поширених порівнянь як засобів вираження категорії інтенсивності у сучасній німецькій мові на рівні мікротексту.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Метою цієї статті є аналіз порівнянь, зокрема розгорнутих порівняльних структур, що представлені на рівні мікротексту і виконують функцію інтенсифікації певної ознаки, якості або дії. Матеріалом для аналізу слугують приклади-мікротексти з роману „Treuepunkte“ С. Фреліх.

Перш ніж перейти до безпосереднього аналізу мовного матеріалу, вважаємо за доцільне звернутися до поняття «інтенсивність». Комплексний характер проблеми інтенсивності знаходить своє відображення в термінології, яка використовується для позначення феномену інтенсивності: ,ампліфікативність‘, ,аугментативність‘, ,інтенсивність‘, ,інтенсифікація‘, ,градація‘, ,градуальність‘, ,підсилення‘, ,збільшення‘, ,порівняння‘, тощо, що вказує на панування термінологічного хаосу в дослідженнях з означеної проблеми.

Оскільки завданням цієї роботи не є термінологічне розмежування понять інтенсивності, наведені терміни використовуються нами як синоніми, об'єднані гіперонімом «інтенсифікація». При цьому ми приєднуємося до позиції van Os та L. Klara, які інтерпретують інтенсифікацію як функціонально-семантичну категорію як підсилення, так і послаблення мовних висловлювань, що зазнають інтенсифікації [Os van 1989: 2; Klara 2009: 25].

У сучасній німецькій мові інтенсифікація ознаки, якості або дії представляє багатоаспектний феномен, що поширюється на різні мовні рівні (словотвір, синтаксис, семантика, прагматика). Порівняльні звороти та речення, які слугують для вираження інтенсивності, є лексико-синтаксичними засобами інтенсифікації і відносяться в німецькій мові до найактивніших процесів репрезентації найвищого ступеня [Flores 2004: 49]. Цю тезу, як свідчить й наш аналіз, підтверджує також частотність функціонування порівняльних конструкцій у прозових творах сучасної німецької літератури.

Для аналізу та опису прикладів використовується процедура та термінологія, запозичена з робіт Н. Bergerová та Ch. Flores: **об'єктом порівняння** виступає явище, що характеризується через порівняння, тобто в нашому випадку ознака, якість або дія (X), які зазнають інтенсифікації; **міра порівняння** – явище, з яким співвід-

носиться X при порівнянні (Y); **основа порівняння** – ознака або критерій, на яких ґрунтується порівняння, тобто якість E. У порівняльних структурах-інтенсифікаторах другий компонент – міра порівняння Y – слугує виключно для передачі ступеня інтенсивності першого компонента (об'єкта порівняння X) [Bergerová 1997; Flores 2004: 49].

Аналіз мовного матеріалу дозволив виокремити основні та комплексні порівняльні структури. До основних ми відносимо порівняльні конструкції зі сполучниками *wie* та *als*. Зазначимо, що, як показує аналіз, для порівняльних конструкцій (основних та комплексних) в основному є характерною комбінація різноманітних засобів інтенсифікації в їх взаємодії.

Das Wort heiraten ist für Claudia fast noch ekliger als nasenbohren. Sie schüttelt sich geradezu. Schon beim Gedanken. [Fröhlich 2006: 47].

Тут порівнюються два об'єкти, виражені дієсловами *heiraten* та *nasenbohren* з різних тематичних полів. Інтерпретувати інтенсифікацію у цьому випадку можна за такою схемою: об'єкт порівняння X по відношенню до ознаки з мірою порівняння Y є більш інтенсивним ($X > Y$), тобто об'єкт порівняння X володіє ознакою E, про яку йдеться, в більшому ступені, ніж Y. Прислівники *fast* та *noch* у структурі порівняльної конструкції дещо послаблюють ступінь інтенсифікації, тому ми кваліфікуємо аналізовану порівняльну структуру як «приблизне/наближене порівняння» [Flores 2004: 63].

Як було зазначено вище, під інсифікацією ми розуміємо не тільки підсилення, але й послаблення ступеня інтенсивності ознаки або дії. Розглянемо наступний приклад:

Ich schleppe mich durch den Vormittag wie in Zeitlupe [Fröhlich 2006: 167].

Дієслово з семантикою «пересування в просторі» *sich schleppen* на основі компонентного аналізу можливо кваліфікувати як градуальне дієслово з властивим для нього значенням послаблення ступеня інтенсивності дії. Тлумачний словник Duden наводить такі компоненти значення **sich schleppen**: *sich (in einem Zustand von Schwäche, Krankheit o. ä.) mit großer Anstrengung (und nur langsam) an einen bestimmten Ort bewegen* [Duden 1985: 556]. Вживання мета-

форичного порівняння *wie in Zeitlupe* (*in verzögertem, extrem langsamem Tempo*) [NDW 2003: 1034] у наведеному контексті сприяє більш яскравому вираженню слабкого ступеня інтенсивності ознаки об'єкта порівняння.

З аналізу досліджуваного мовного матеріалу випливає, що надзвичайно продуктивним у німецькій мові є порівняльна конструкція-інтенсифікатор, в якій компонентом порівняння виступає предмет або жива істота, що слугує образом або символом якості/ознаки порівняння:

Heike hat, wie Männer gerne sagen, ein Brett von Frau. Eine absolut umwerfende Person. Mit anderen Worten eine Art Michelle, sie heißt Lea und hat die längsten Beine, ich die je bei einem menschlichen Wesen gesehen habe. Was ihre Beine angeht, könnte sie glatt von einer Giraffe abstammen. Unglaublich [Fröhlich 2006: 43].

Наведений приклад-мікротекст містить подвійне порівняння. Значення цієї порівняльної структури можна перефразувати таким чином: а) kein anderes menschliches Wesen hat längere Beine als Lea (об'єкт володіє ознакою в такому високому ступені, що, навіть, відсутня співвідносна міра порівняння); б) Lea hat eindeutig so lange Beine wie eine Giraffe (образне порівняння з жирафою). Прислівник-інтенсифікатор *absolut*, прикметники-інтенсифікатори *unglaublich* і *umwerfend* підсилюють дуже високий ступінь інтенсивності ознаки.

„So ein Quatsch“, lacht mein Mann, (der mal wieder keine Ahnung hat), „was sich liebt, neckt sich“. Das sollte wohl zur Auflockerung der Situation beitragen, geht aber gründlich in die Hose. Eine Art Verbalbombe. Claudia sieht aus, als würde sie wahlweise gerne ihren Vater töten oder sich direkt an Ort und Stelle übergeben [Fröhlich 2006: 60].

У цьому прикладі взаємодіють дві порівняльні структури: основна (*wie eine Art Verbalbombe*) та комплексна (*als würde sie wahlweise gerne ihren Vater töten oder sich direkt an Ort und Stelle übergeben*). В афективному контексті (прислів'я „Was sich liebt, neckt sich“ вжите батьком, викликає неочікуваний ефект, агресію з боку дочки) переплітаються словотвірні-морфологічні, лексичні та синтаксичні засоби інтенсифікації.

Перша порівняльна структура може бути інтерпретована так: Das Sprichwort „Was sich liebt, neckt sich“ wirkt wie eine Verbalbombe. На підставі такої інтерпретації ми відносимо її до основних (простих) порівняльних структур зі сполучниками *wie* та *als*: *Verbalbombe* як міра порівняння є метафоричним композитом-іменником, другим компонентом якого виступає слово *Bombe*, що позначає вид зброї і виконує функцію підсилення ознаки. Інтенсифікуючий характер порівняння забезпечується передусім образом метафери: ефект висловлення подібний ефекту бомби, що вибухнула. Крім того, порівняльна структура розширюється за рахунок введення лексичного засобу *gründlich*, який підсилює ступінь інтенсивності порівняння.

Другий компонент поширеного порівняння репрезентує комплексну порівняльну структуру, в якій міра порівняння виражена підрядним компаративним реченням:

Claudia sieht aus, als würde sie wahlweise gerne ihren Vater töten oder sich direkt an Ort und Stelle übergeben.

Структура зі сполучником *als* та дієсловом умовного способу (Konjunktiv) виражає порівняння через нереальну ситуацію, представлену модусом нереальності та потенціальності, оскільки йдеться не про дійсно існуючу, а тільки про уявлену ситуацію. Порівняння ґрунтується на перебільшенні, що й реалізує ідею дуже високого ступеня інтенсивності ознаки. На можливість вираження дуже високого або найвищого ступеня якості через порівняння, яка полягає в конструюванні уявлених ситуацій, вказує Ch. Flores [Flores 2004: 55].

Ще одним прикладом комплексного порівняння уявленої ситуації, в якому міра порівняння виражена підрядним компаративним реченням, а ступінь ознаки

наближеним порівнянням з комбінацією прислівників *ziemlich*, *fast* та частки *so*, може слугувати наступний мікротекст: „Du hast ein Date? Mit wem denn das?“, *ist Sabine ziemlich erstaunt. Fast so, als hätte ich gesagt: „Heute Abend kommt der Dalai Lama auf einen Teller Griesbrei bei mir zu Hause vorbei“* [Fröhlich 2006: 147].

Висновки та перспективи подальшого дослідження. З аналізу мовного матеріалу випливає, що порівняльні конструкції як за-

сіб інтенсифікації становлять багатоаспектний феномен, який об'єднує різні лінгвістичні рівні. Порівняльні конструкції-інтенсифікатори можуть функціонувати в афективних контекстах, де взаємодіють морфологічні, словотвірні, лексичні та синтаксичні засоби вираження інтенсивності ознаки, якості або дії. На ступінь інтенсивності впливають вживання метафори та гіперболи в структурі поширених порівнянь. Подальше дослідження мовної реалізації мікро- та макроструктурних текстуальних порівнянь сприятиме поглибленню розуміння їх місця та функцій в цілісній системі засобів вираження категорії інтенсивності.

БІБЛІОГРАФІЯ

- Bergerová 1997 - Bergerová H. Vergleichssätze in der deutschen Gegenwartssprache. Syntaktische und semantische Beschreibung einer Nebensatzart. - Frankfurt/M.: Peter Lang, 1997. - 162 S.
- Duden 1985 - Duden „Bedeutungswörterbuch“ / hrsg. und bearb. von W. Müller. Unter Mitw. Folgender Mitarb. D. Dudenred.: W. Eckey... - 2., völlig neu bearb. u. erw. Aufl. - Mannheim; Wien; Zürich: Bibliographisches Institut, 1985. - 797 S.
- Flores 2004 - Flores Ch. Zum Ausdruck des höchsten Grades im Deutschen und im Portugiesischen. - Braga: Universidade do Minho, 2004. URL: <http://repositorium.sdum.uminho.pt/handle/1822/646> [Stand März 2011].
- Fröhlich 2006 - Fröhlich S. Treupunkte. Roman. - Frankfurt am Main: Krüger Verlag, 2006. - 254 S.
- Klara 2009 - Klara L. Ist steinreich auch steinreich? Adjektivische Steigerungskomposita des Gegenwartsdeutschen und ihre Akzentuierung. - München: LMU, 2009. - 207 S.
- NDW 2003 - Neues Deutsches Wörterbuch A-Z. - Köln: by Lingens Verlag, 2003. - 1055 S.
- Os van 1989 - Os van Ch. Aspekte der Intensivierung im Deutschen. - Tübingen: Narr, 1989. - 267 S.

I. В. Мельничук

РЕФОРМУВАННЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ СХІДНОЇ НІМЕЧЧИНИ

Im vorliegenden Artikel wird über den Reformprozess im Hochschulwesen der ehemaligen DDR berichtet. Es handelt sich um Stärken und Schwächen des Hochschulsystems Ostdeutschlands sowie um den strukturellen Wandel an den Universitäten in den neuen Ländern.

На початку 20. ст. університети Лейпцигу, Йєни, Галле, Берліну, Ростоку та Грейфсвальду належали до найвідоміших універси-